

GÉPEK, EMBEREK

III. rész

Nem ismerem a várost, csak nagy késedelemmel és kerülővel jutok el a pántmarós által adott címre. Már javában tatarozza ladikját. Nem is ladik, hanem motorcsónak, csak ő szerényíti vissza. Szép hasas, vörösfenyőből készült jószág. Az őszszel már beleszivárgott a víz. A múlt héten kijavította a hibát, most lecsiszolja s áthúzza nitrólakkal. Kéz alól vette. Olcsón. 8 ezerért. Azelőtt apjától örökölt csónakkal járta a Tiszát. Az egész család szereti a vizet. Igazi pihenés. Estefelé bográcsban főznek. Amit otthon főznének. Itt még a krumplipaprikás is jobban esik ilyenkor, mint otthon. Ez a legolcsóbb szórakozás. És pihenés. Sokan azt hiszik, hogy luxus.

— Mióta dolgozik a gyárban?

— Mindig innét ettem a kenyeremet, mióta a magam szárnyára kerültem. Húsz éve. A háborút megúsztam szárazon. Eleinte leégett vagonokat javítottunk. Meg mindenféle bazári holmikon dolgoztunk. Akkoriban teddide-teddoda ember voltam a gyárban. Hamar nősültem, a gyerekek is sietve jöttek. Gépre kerültem. Megszerettem.

A tűzveszélyes nitrót lezárja, az ecsetet kiszáradás ellen a vízbe ereszti, in-vitál, hogy üljünk szelárnyékba, és gyűjtsunk rá, mert mindjárt okosabb az ember, ha füstöl a feje. A gyár is akkor üzemel, ha kojtol a kéménye. De mire leülnénk, jön egy másik férfi. Mintha már láttam volna. Bemutatkozik.

— Váltótársam — mondja a pántmarós, és helyet szorít annak is a gerenda-darabon. — Ül le, pajti, told ki az ormányodat te is egy cigarettával!

— Köszönöm, nem akarok zavarni, csak én meg a motoromba szeretnék lelket verni, mert úgy hentergett ősz óta, ahogy letettem. Lassan kinyílik az idő, a tavasz itt tapossa már a sarkunkat.

— Tudja — kezdi a pántmarós —, ez a komám is olyan vízibolond, mint én. A Tisza nélkül már elmenekültünk volna a világból. Gyerekkorunkban rákap-tunk. A szüleink féltek, ha már somfordáltunk a víz felé. Mondták, vigyázzatok, kölkök, ha belefulladtok, haza ne gyertek! De nem ezért jött maga ide, hogy erről fecsegyek, ugye?

— Érdekel engem ez is.

— De hát mi, leginkább, mert szót érthetünk másról is!

— Ha húsz éve itt dolgozik, bizonyára magát is agitálták annak idején, hogy menjen tanulni, miért nem ment?

— Hamar nősültem. 21 éves koromban született az első gyerek. S aztán még kettő. Az felszívott néhány esztendő. 30 éves koromban, amikor már a gyerekektől is lehetett volna kiszabadítani egy kis időt, és itt is megnyíltak az esti iskolák, úgy voltam vele, hogy öreg vagyok én már bolondnak. Persze, látom a tévében, hogy ötvenéves fejjel is belepréselődnek emberek az iskolapadba, de nem kívánczok én azoknak se a bőrükbe. Valahogy jobban szeretek a magam bőrében tartózkodni. Meg azután... Ez már mérgecseni szokott. Miért? Csak az az ember, aki tanult? Aki érettségizett? Sokszor nem is értem, hogy a végén mi lesz majd itt. Aki érettségizik, az már végezzék a kapát. Ha mindenki elszalad, ki marad a gépnél? Csak a hülyék? Fura náció vagyunk. A bátyám nyugati fogságba esett. Hollandiában, azt mondja, főiskolai végzettséggel szántott-vetett a paraszt. És nem véletlenségből, mert másutt nem kapott állást. És nem egy ember, hanem általános volt a magas iskolai végzettség a legkülönbözőbb kenyérkeresetekben. Úgy volt az már a háború előtt is. Beszélnek itten a művelt Nyugatról. Hát valami ilyesmiben kell keresni elsősorban a kinti műveltséget. A bentit, én úgy nézem, a rongyázásban. Hát mondom. Magyarország minden bútorgyárát íróasztal csinálásra kell átállítani, hogy annak a sok akornak legyen mi mellé leülni. Persze, tudom, ez csak az egyik oldala a kérdésnek. Mert ha nem is iskolában szedtem össze a fejem tölte-

lékét, valamit sejtek azért, hogy ebből a rohamos számszerű iskolai felfutásból átfordul a helyzet a minőségi változásba. Egyszer teli lesz az íróasztalok környéke annyira, hogy újabb ember már nem fér oda. Aztán kezd majd a nép a finomabb szakmák felé térni. Olyanok felé, amikben már műveltség is kell, de mérhető a produktivitás is. Aztán jönnek mindig lejjebb-lejjebb olyan szakmákba, amit manapság csak említeni is fintorogva szokás.

Egyrészt a tanultak szállnak be a manapság nem intelligens szakmákba, a másik oldalról, meg azt gondolom, a technika megy eléjük ezekben az embereknek, mert okos, tiszta gépek készülnek, működnek, ami mellett nagy fátalmak nem zabálják fel az ember erejét, s ami mellett nem lenézni való szégyen dolgozni. És hát a mentalitásnak is át kell alakulni. Ma még szívesebben mondják az emberek, bemutatkozásnál, hogy tanácsi dolgozó vagyok, mint azt, hogy gyári munkás. Ma még a tanácsi dolgozó, noha sokszor kevesebbet keres, mint én, előbbre valónak tartja magát, a gyári dolgozónál. Esetenként nem is oktanul. Kevesebbet keres, mint én, de közelebb ül a tűzhöz. A tűzhöz való közelség törvénye az épülő szocializmusban is uralkodik. Itt volt ugye egyik haverunk esete. 15 évig zavartuk egy műhelyben vele a gépet. Az ő családi helyzete olyan volt, hogy attól tanulhatott. Az öregekkel lakott, azok pástorolták a gyerekeit. Tanult. Érettségizett. Most is tanul, azt hiszem, tovább. De érettségi után kiemelték. Apró kis technikus ügykörben kapirnyássza a papírt, talán nem is haszontalan a munkája. Ezt nem vonom kétségbe, de ha találkozunk, s elhiszem, hogy őszintén mondja, visszavágyakozik közénk. Am valamit elért. Lakást kapott. Két év alatt. Innét az üzemből tíz évig ácsingózott, nem kapott. Ez is dühösít. Nagy kalappal köszönnek nekünk, a falakra is kiírják: éljen a munkásosztály! De a munkás csak így juthat hozzá valamihez, kerülő úton? Mi? Fájjalom, hogy kevesebb lakást építhetünk, mint amennyire szükség lenne, de azt még jobban fájjalom, hogy a meglévővel sem úgy bánunk, ahogy elvárná az ember. Nem sajnálom a haveromtól a lakást, de ha itt marad közöttünk, máig sem kap. Hát hol a jóistenben élünk? Szabad ilyet cselekedni? És mi lehet ott, ahová én el sem látok? Talán jobb is, hogy nem tudom, mert megütne a guta. Hát ezt akarjuk mi? És így? Sokszor kétségbeesek. Mintha szándékosan csinálnánk a ballépéseket. Sokszor hajóvontató burláknak érzem magam. Az enyém az, hogy húzzak. Ne érdekeljen a hajó terhe, az út és a cél, ahol majd kikötünk?

Én kommunista vagyok! De ki apellál manapság az én hitemre, kommunista meggyőződésekre és véleményemre? Odafönt igen. Úgy személytelenül apellálnak. Erre lent, kevés szó esik már erről. Hát miért? Néhányan együtt tartunk komákkommunisták, kocsmában is elkezdünk mozgalmi dalokat énekelni. De nem azt, hogy mi mozog a zöldleves bokorban. Csak éppen rendőrért nem kiáltanak, úgy néznek ránk sokan. Úgy mosolyognak a bajusz alatt, mintha korszerűtlen öltözékben közlekednének az utcán, mintha őstengerekből kiszorult bámulni való furcsaságok lennének. Vagy ez már csak fiatalkorunkból itt maradt szép emlék csupán? Időszerűtlen? Megváltoztak a viszonyok. De hiszen a mi munkánk is benne van. Mi akartuk, meg akarjuk változtatni a világot, de ez a világ ilyen lesz? És hol lesz benne nekünk helyünk?

Olyan hangsúllyal fejezte be, hogy éreztem, a kérdésre azonnali választ vár. Nem néz rám. Bakancsa talpával simogatja a földet, dőznit pattint, kínál, rágyújtunk, mind a hárman. Nem rógat. Csüngeti szájszélén a cigarettát, két kezével kapaszkodik a gerenda sarkába. A másik ember, a váltótárs mozgolódik. A füstöt mélyre szívja, kombinált fogóval csipkedi el a kialudt gyufaszálat.

— Utálom a fogadatlan prókátorokat, és ne haragudjon, hogy szólok, a komám tudja jól a véleményemet, hiszen akkor ismertük meg egymást, mikor magunkat. Karikat együtt zavartunk a Piroska városban, talicska elé is egyszerre fogtak bennünket apáink csikónak. Meg sok mindenben együtt mentünk itteni leülésünkig. De csak kettőnk véleménye teszi ki maga előtt az egészet. Ezen sokat civakodunk a haverral. Ő ma is csak az árnyékot tapogatja. Igaz, ha én mondom neki, azt veti ellenembe, hogy én meg csak ott látok, ahol süt a nap. Azért mondom, hogy kettőnk véleménye teszi ki az egészet. Hogy mennyi bajunk van, azt mi nem csak az újságból tudjuk. És minket nem is elsősorban a pénzbeli bajok sajtolnak. Hanem a világ, szóval a mi világunk féltése. És hát a koma azt is fájlalja, hogy manapság a pártnak nincsenek látványos produkciói.

— Ugyan már. Eredj a fenébe, örökké ezt zümmögöd!

— Igenis ezt fájlalod! Az volt a kommunista, aki felvitte a gyárkéményre a vörös lobogót. Akkor voltunk kommunisták, ha körüldekoráltuk a gyárat, egész éjjeleken át jelszavakkal meszeltük teli a várost. És falujáró korszakunkban a paraszt röhögésére olyan ócskaságokat is kijavítottunk, amit azok már tíz évvel előbb a szemétre dobtak. De mi mentünk. És nem akarták kedvünket szegni a

munkássággal szövetségessé paraszt testvéreink, hát adtak mindig csinálnivalót. Hogy a jól végzett munka érzésével távozhatunk. És osztottunk földet, kalapáltunk jó forintot, ülnökök voltunk, vagyondörök, „R”-gárdisták és minden, amit csak egy szóval is kimondott a párt. Nélkülünk semmi sem történt. És mi erre büszkék voltunk. Láttuk az eredményeket. Az ördögöt is kiűztük volna a lyukjából, ha éppen azt kívánták volna tőlünk. Hittük, hogy jól csináljuk, hogy hasznos, amit teszünk. Hogy kell, hogy az nagyon fontos, hogy nélkülünk nem történhetne itten semmi. Hogy mi mindenért felelősséggel tartozunk, ami ebben az országban történik! Aztán azokban a szomorú időkben voltak, akik csak az eredményekért vállaltak felelősséget, a hibákért nem. Azt is nekünk kellett elvállalni. S fizetni érte a tandíjat. Most is fizetgetjük. De ma, hát ma nincs szükség semmiféle mutatványra, harsonás kampányra, mert az ügyem oldana meg semmit. Apró, türelmet igénylő, finom munkára van ma szükség. S a jelszavak sem olyan hollárésak, de ha megnézzük, egyedül célravezetők. Munkafegyelem, műszaki fegyelem. A nagy hőstettek korában is csináltuk ezt. De sokszorosan eltakarta a nagyon fontos szabályokat a frázis. Mozgalmi dalok. Sok igazad van. Nem énekelünk. De helyette megforgatjuk, hogy mit tudnánk segíteni a brigádunk két iszákosának. Kigyógyítottuk őket? Csak el ne kiabáljuk. Nem isznak. Igaz, két év óta fizetésekor kézen fogva vezetgetjük őket haza. Látványos munka? Hány ember tud erről? Nem is lényeges. Én ezt is szép, emberi foglalatosságnak tartom. Én fontos korszaknak tartom a mostanit. Az ember, ha nagyot akar cselekedni, előbb kicsit megcsillapszik, megnézi, mit tehetne, s akkor nekiindul. Ebben a korban lehet emberesedni. A kommunista mai feladata egybeesik az állampolgár feladatával. Te azt kiáltod erre, hogy most győgyulj ki a kommunista hitedből? Nem. Szó sincs erről. Csak ma másképp kell kommunistának lenni, mint amakkor kellett. Amakkor ökölbe szorított kézzel köszöntünk, ütöttünk, a fejünk alá is úgy tettük, ha aludni mentünk, hogy mindig kéznél legyen a kéz. Kellott. Soroljam, hogy miért? Mindenki tudja. De most már kinyithatjuk a tenyerünket. Jó, nagy meleg kéz a miénk. Elfér benne egy ország mindenestül. Kis lógók, nagy lopók, szem- és köpönyegforgatók, régi világbeliek, törtételek ezrei és a becsületes milliók. Mert azért mégiscsak a becsületekből áll a többség. Hibák. Van belőlük bőven. De leltárba lehet őket szedni. A jót, ahová besüt a nap, az isten statisztikai hivatala sem tudja leltárba szedni. Nem is kötelező hosszánát énekelni fölötte. De néha meg kell látni, hogy úgy szépen csendesen, kis és nagy disznók által feltúrt útjainkon bukdácsolva, ha nem is szágdunk, haladunk előre. Nagy meleg karéj a mi tenyerünk. Meleg? Forró. A legszuronyosabb harag is el kell olvadjon benne! Most ezt csináljuk. Ennek van itt az ideje. És ha kell, becsukhatjuk mi a tenyerünket, nem? S akkor megint ököl. Nekem jobban tetszik a nyitott tenyér. Látni is szebb. És akkor okos az ember keze. Hát nyitott kézzel szoktunk dolgozni is. Nem?

— Csak azt nem tudom, hogy mi a fenéért nem megy te el költőnek, vagy prédikátornak, mert olyan szépen beszélsz, hogy majd sírva fakadok a gyönyörűségtől. De azért nem szeretném, ha most úgy állítanál be engem, mint aki az öklözést óhajtja vissza, mintha csak ahhoz értenék. Én nem tudom olyan jól megtalálni a szavakat, mint te, de nem is tudom olyan minden rendben lévőnek látni a gondokat, mint te. Hiába beszélünk itt ilyen szépen. Meg kell mondani, hogy sokszorosan több bajunk van, mint amennyinek az erőfeszítéseink, hitünk, becsületünk után szabadna lenni. Én ezért sajkok. Hát olvasom én is az irányelveket. Szeretem, hogy pontosan tudják a bajainkat. Pontosán. A centrálé teljes gőzzel dolgozik. A voltmérők messziről mutatják, hogy megvan a szükséges feszültség. De mire ide leér az áram a vezetékeken, transzformátorállomásokon, kapcsolások keresztül, valahogy legyengül. Nem hajtja úgy a társadalmat, ahogy én elképzelem, és nem világít úgy, ahogy szeretném. Miért? Mert extra igényeim vannak? Valahol mintha elszökne a feszültség, mintha lopnák az áramot! Nem akarok én hős lenni. Csak azt szeretném hinni, hogy nem hiábavaló a létem, hogy én itthon vagyok, hogy én most sem hiányozhatok, hogy én itt nem vagyok vendég!

— Nézze, ha már arra kíváncsi, hogy miből, hát én elmondom. Nem loptam én a rávalót. És nem azt a világot éljük, hogy ezért bajom lenne, mert mondom, nem loptam. Pénzemet sem adtam uzsorakamatra, mert olyan ember is van, aki abból él. Nekem nagyon kellett az agyam tekerni, hogy ezt a kis viskót a fejem fölé emeljem. A ház kell. Nem csupán azért, mert aki erre a korára nem tud fészket ragasztani magának, az nem is igazi ember, az csak olyan emberforma. Harminckilenc éves koromig árendában laktam. Aztán elhalt apám, anyám is odaszorult hozzám. Gyerek van, kettő. Nagyocskák. Öten háltunk a szobában. Hát az sem mehetett már így tovább. Hajtott a nyomorúság. Arra gondoltam, ki kell vágjam magam a bajból. A magam erejéből, mert ugyan ki segít énrajtam? A brigádban

felemeltünk már két házat, de a pénzalap ott is megvolt hozzá vetve előre, meg azután mire a legutolsó dudacserép fölkerült a gerincre, hát jól bele is hempergöztek a komák az adósságba. Most míg élnek, fizetnek. Én meg úgy srófoltam az agyam, hogy nem azért élek, hogy lakjak, hanem inkább azért lakok, hogy éljek. Már legalábbis én így számoltam el magammal. Ha nem kölcsönből akarok házat verni, valami más úton kell a pénzt elősajtolni. A pénz nagy úr, és ravasz valami. Ahol kevés van belőle, ott nem szeret. Egyszer pénzmagot kell szerezni. A pénzmag nehezen ereszt gyökeret. 1500 forintból elduggatni ilyen család mellett, hogy az meggyökerezzen, lehetetlen. Abból csak éppen elvan az ember, ha nem nagyon nyitogatja a buksza száját. Mert ha nagyra nyitja, szökik a pénz, mint a politúr. Amúgy én, nem mondom, az éhkoppot nem verem. Szereztem pénzmagot. Elduggattam. Persze, nem egyedül járok ebben a cipőben. Így aztán egyik barátommal összefogtunk. Ő lett a főnök. Én a segéd. Volt egy rozoga tábori kohónk, ócskásnál szedtük össze a nyersanyagot, aztán, ja, de majd elfelejtettem mondani, hogy mit is csináltunk. Öntöttünk. Bizutériát. Mindenféle cifra vacakot, amit nők hordanak nyakban. Vásári bazárt. Amikor kezdtük, állami cég nem babrált ilyesmivel. A kisebb gond is nagyobb volt annál, hogy piacosok által kitapogatott igényeket az állam foltozzon be. A gyár traktorokat csinált, nem nyakláncot. Mi aztán öntöttük. Tízezrével. A kofák helybe jöttek érte. Nem mondom, hogy aranybánya volt, de hát én ebből tudtam hajlékot feszíteni a fejem fölé. Néha féltünk. Se ipar, se adó. Tilalmas dolgot nem szabad csinálni. Fogadkoztunk is a komámmal, ha egyszer kimászunk a bajból, ha egyszer betetejézzük a házunkat, abbahagyjuk. Nem akarunk mi vagyont gyűjteni, csak egy orrhossznyi előnyt nyerni, hogy levegőhöz jussunk. 1500 forint körül nincs levegő. Az úgy ráfeszül az emberre, hogy alig lehet vele megmoccanni. Füllákkoltam már. Mondom, nem éheztem, de annál azért több kell a mai embernek. A kívánalmak megvannak, és nagyon magasra tudnak nőni, csak a tehetség topog lassan utána. Aztán némelyik ember bele tud törődni a sorsába, a másik meg nem. De hogy melyik ember görgeti előre a világot, azt nem egyféleképpen ítéljük meg. Nem tartom én nagyvezű embernek magam, de néha elmorfondírozok rajta, hogy hát elvárnák az embertől azért, hogy hollárét kiáltson. Nyugodjon bele abba, ami van. Mert ez a miénk. Minden úgy jó, ahogy van. Sokan belenyugodnak. Fáradtságból, fásultságból, vakságból, kényelemszere-
tetből, és persze tehetetlenségből. A nyugtalanokat lepisszentik. Nekem is mondják, hogy mindig a legkoszosabb malac vakarózik a legtöbbit. De én nem bánom. A kosztól akarok szabadulni. Igen. Fürdeni akarok a saját fürdőszobámban. Amikor szükségét látom. Hát olyan nagy igény ez? Vagy várjam meg, míg kisegít az állam? Nem vagyok én annyira kedvence neki, hogy rám legyen az első gondja. Annyian vannak előttem, hogy én bizony nem győzném kivárni a soromat. Tülekednem kellene. Azt nem szeretem. Még a kenyérboltban sem. Ott is felhevül az epém. Mire, ha élnék olyan sokáig, hogy végit várhatnám a sornak, ott állna az állam üres marékka, mert a szemesnek épül a szocializmus. Egy írás jut eszembe, még az elemi iskola Betűország Virágoskertjében olvastam. Máig is megvan ez a könyv. Hát ebben az írásban az úristen éppen öltözteti a madarakat. A nagypofájú, nagy madarak, tűzokok, sasok, pávák, varjak, szarkák és egyebek fel is próbálnak minden tollgúnyát, és válogatnak a vastagjából, letiporva a csiribiri apró madárnépet. Estére kelvén kiöltözik mindenki. Már néptelen is az úristen laka, csak valami motoszka hallatszik még. Hát egy apró kis csupasz madár pityereg, fél lába letaposva. No, te szegény, így neki az úristen. Hát te, itt dideregsz? Nem is tudok rád adni semmit, mert nincs. Egyetlen egész gúnya nem maradt. Csak szedelékek. Amit nem vittek el a többiek. És ebből öltöztette fel az utolsót. Ő volt a cinke. Azért olyan tarka a gúnyája. Hát én úgy egyeztem magammal, hogy én csak egy cinke vagyok, aki felöltözködhet szedelékből. De én ezt nem vártam meg. Nem, az istenit neki. Nem születtem sasnak, elviselem, de a magam erejéből járok, és nem tátom a számat az államra. Igaz, beszélni sem tudok vele. Velem nincs egy szava se. Oda se tudok férközni hozzá. Eleinte írtam. Ő is írt. Hogy elismeri igényjogosultságomat, de nem tud segíteni. Ez szépen meg lett mondva. Nem tud segíteni, mert sokszor partra hordja a földet. Elnézem az egyik állami házat. A nagyon rászorulókat költöztet be. Jól is van. Nem kételkedem. Csak feltűnt nekem, hogy több mint fél éve ott álldogál a ház előtt egy árva CH-s rendszámú Moszkvics. Na, mondom, ennek a gazdája tényleg rászorult az államra, hiszen garázst sem tud szerezni magának. De majd az állam segít abban is. Megteszi. Aztán még jobban nézegetem a házat. Méregből. Az éhes ember mérges. Hát a kapu alatti ilyesmi is kiírva, de az is állandóan, hogy „Saját termésű bor 25 literes tételekben eladó. X. emelet Y. ajtó.” Hát ez jó. Ez a szegény szőlősgazda is csak az állam által menekülhetett az éhhaláltól. Nem azt mondom, hogy csak ilyen van. De

van ilyen is. És azt is szoktam mondani, hogy régóta nem Amerika a korlátlan lehetőségek hazája, hanem Magyarország.

Míg úgy másztam, mint a házatlan csiga, kiabáltam. Lepisszentettek. Azt mondták, aki kiabál, annak nincs igaza. Most már nem kiabálok. Csak figyelek. És szomorú leszek. Az öntudatomra úgy hivatkoznak, mintha arra biztatnának, hogy kössem be szemem, és közben azt mondják, hogy lássam be. Mit lássak be? Soha nem lehet velem elhíttetni, hogy ezt csak így lehet csinálni. Hát itthon vagyok talán? A mienk ez talán, vagy semmi közöm hozzá? Ma sok szeme van az embernek. A tv, az újság megmondják, hogy csak úgy porzik. De hol a foganatja? Azt hiszi, nem érzem rosszul magam, amikor fürdözök magamban, lubickolok, hogy én mi áron szereztem meg azt, amim van? Komolyan rosszul érzem magam, és azt hiszem, soha nem tudom lemosni magamról, hogy ehhez görbítenem kellett az útjaimat. Miért kényszerülök én erre? Az anyagmozgató is lát ám manapság. Ki van nyitva a szeme. Ma az anyagmozgató is tudja, hogy némelyek úgy cserélgetik az állami lakást, mint magamfajta cinege az ünneplő ruhát. Évente. Látjuk, és mérgesek leszünk. Meg szomorúak. A mi nevünkben, a mi hatalmunk árnyékában teszik. Az anyagmozgató kicsi ember az üzemben. Nem fontos, hogy sokat csárogjon. Nem is az üzemmel van baja. Engem. onnan kézigránáttal sem tudnának kirobantani. Van hat-nyolc gépem, azokat ellátom anyaggal. Lesem, hogy elemesztik a kocsirakományokat, akkor másik szekérral fuvarozok oda. A megmunkált darabokat továbbviszem, amerre a munkafolyamat kívánja. Nekem arra van gondom, hogy gép ne álljon anyaghiány miatt. Még sose állt. Miattam nem. Az anyagmozgató kicsi ember az üzemben, de van olyan fontos, mint bárki más. Merem állítani, hogy mérnök nélkül, ha egyszer megtanulta a gyár, hogy mit kell csinálnia, hónapokig termelhetnének, de anyagmozgató nélkül fél óráig sem tud hasznosan füstölni a kémény.

– A fiam úgy tanulhatott ötvenegyben, hogy megtagadta önálló kisiparos apját. Én módoltam ki, hogy tagadjon meg. Tudtam, ha mellém ragasztom, soha nem lesz belőle semmi. Akkor már nem volt jövője a magániparnak. Én meg különösen szemszűrő voltam abban a kisvárosban. (Nem idevaló vagyok.) Főtéri bűtorüzletemet az asszony vezette, én meg otthon egy-két inással géperőre dolgoztam. A kulák kategóriába nem fértem bele, földem nem volt, hát csak olyan sima kizsákmányolónak számítottam. Soha nem bírtam megszokni ezt a kategóriát. Az első korlátozó rendelet megállamosította a házam. Két év múlva vettem másikat. Azt is bekebelezték. Ma irigységnek vélem. A kisiparosok között is nagy volt az egzisztenciális harc. Előkelő asztalosnak számítottam. Jobb családok, ha jobb bútort akartak, hozzám fordultak. Büszke voltam rá. Ma sem szégyellem. Vagyont nem örököltem, nem szereztem. A szaktudás meg a türelem biztosított nekem mindent. Azt nem mondhatom, hogy a számítás, vagy a sarcolás. Soha semmiféle konjunktúrát nem tekintettem versenylónak. És nem ültem rá. Iparos voltam, akinek a holnapjára, holnaputánjára is gondolnia kellett. Egyszer csaltam életemben. Amikor a fiammal megtagadtattam magam. Beteg voltam bele. Mintha igaziból történt volna. De azt is fájlaltam volna, ha nem engedem, nem küldöm mérnöki pályára. Jól ismertem. Konstruktív, tiszta fejű gyerek. Tőlem örökölte? Valamit, valószínű, örökölt. Az asztalosszakma is konstruktív. A gondulatunkban előre látjuk azt a bútort, amit készen esetleg csak hat hónap múlva teszünk le a kezünk közül. Sokáig beteg voltam én ebbe a csalásba. De a fiam megvigasztalt. Valóra vált, amit kiterveltem. Nem akármilyen mérnök szökkent belőle. Város-tervező. Elismerik. Kikéri tanácsát, külföldre küldözik. Ezt akartam. Más soha. Hogy belőle legyen valaki. A természet is mindig ezen munkál, hogy az utódot biztosítsa. Ezért virágoznak a fák, gyümölcsseit ezért hozzák, újra és újra neki-zöldellnek, dacolnak viharral, elemi csapással, hogy az utód legalább olyan, vagy különb legyen náluk. Az emberek között sokszor átkozott mentalitás ez. Agyondajkáljuk utódjainkat. Elrontjuk ezzel a felfogással, mert végül a gondtalanságban nem becsülnék meg semmit. Könnyen kerül kezük közé, könnyen elveszítik. Szerecsémre nem mondhatom, nem hálátlan a fiam. Becsületes helyem van gondolkodásában, de néha megbánt. Ha mondom valami kapcsán, hogy az én időmben nem így volt, meghallgat, nem szemtelen, de kézlegyintéssel elintézi. „Ma nem így van! És ezt, mi öregek, tudomásul kell vegyük!” Két mondat, amit közöl, és nekem hetek kellene, mire helyére rakom a gondolatot. Nem azt, hogy miért nincs úgy, mint régen. Mert eljutottam manapság oda, hogy semmit vissza nem kívánok a régiből. A gyerekkoromat sem. Halottakat énekeltem el ötven krajcárért. Aztán koporsósnál inaskodtam. Aztán piaci asztalosnál segédeskedtem tíz évig. Összegyártottam annyi mosóteknőt, hogy be lehetne vele borítani a várost. Persze, szabad kézzel készült minden. A famegmunkáló gépet akkoriban csak képekről

ismertem. Aztán ipart váltottam. Évek alatt jöttem rá, hogy szeretik munkámat. meg is fizetik. Vagyonom nem volt. Csak házam. És majdnem ellenséggé tettek! A kategóriákkal. Én aztán elmenekültem. A fiam negyedik évfolyamos volt. Látni lehetett, hogy ember lesz belőle. Beadtam az ipart. Ötvenötben. Azóta már hívtak vissza. A tanács ipari osztálya közölte velem, hogy adnak műhelyt, kérjek engedélyt, támogatnak, kell az asztalos. Új bútorra is, de főleg javításra. Én magam is látom. Néha betör a kotló egy ablaküveget, nincs üveges, aki befodja. Nincs asztalos, aki a törött lábú széket kigyógyítsa. Őszintén szólva, eleinte, amíg csak pad mellett álló öregjános voltam az üzemben – kicsit haraggal, mert mondom, sokat hecceltek adóval, anyagkiutalással –, bizalmatlanságból nem figyeltem a tanács fölhívására. Úgy voltam vele: ti akartátok, hogy így legyen, hát most menjen az ipari osztály-okosa, és javítsa ki a Mihály bácsi ajtóját, vagy csináljon a Piros néni ócska sublótjából modern kredencet. Menjen az adóhivatalnok, aki olyan sokat tudott heccelni, és csináljon a tsz-nek berendezési tárgyakat. Eleinte sértettségből meg bizalmatlanságból nem mentem vissza. Őszintén szólva, ez is megvolt bennem. Hogy persze, mert semmivé tettük a kisipart, hamarább, mint ahogy kellett volna, most jó lenne valamicskét visszacsinálni belőle, mert a lakosság zúgolódik. Igaz, itt vannak a vegyesipari ktsz-ek, de olyan magas rezsivel dolgoznak, hogy azt nem bírja elviselni akárki emberfia. Mondom, sértett voltam, és húzakodtam. Gondoltam, ez csak mézesmadzag. Gyere vissza, toldozz, foldozz!

De engem itt megismertek a gyárban. Megbecsültek. Két év után csoportot bízta rám, most meg művezető vagyok. Soha nem hittem volna, hogy megszokja, megszereti az ember a gyári életet. Szabályos élet ez. Míg maszkeoltam, se vége, se hossza a munkának. Meg a gondnak. Honnan vegyek deszkát, lemezt, festéket, politúrt, vasalásokat? Valami mindig hiányzott a munkához. Spekulálni kellett, sokszor egészen az orgazdaság, a gazemberség küszöbéig. Soha nem léptem át. Szeretek nyugodtan aludni. Szeretek magammal békességben élni. Azt tanultam: becsület. Sokan mondják, hogy hülyeség. Nem igaz! Egyetlen mentsvára a nyugalomnak. A nyugalom az egészség. Az egészség a hosszú élet. Szeretnék sokáig élni. Szeretnék az unokám lagzijában táncolni. Minden koros embernek ez a célja. Az enyém leg-alábbis. Persze, nem mondhatom, hogy színekúra az életem. Olyan kerék vagyok az üzemben, amelyik a munkás és a vezető között forog. Forogat a rám bízott huszonöt ember gondja, de forgat a vezérkar is. Felelek minden mozdulatért. Az emberek érdekeiért, a normaért, a másik oldalon a minőségért. A minőség első felelőse a művezető. Hibásan semmit nem engedek ki a kezemből. Az én piros plajbászom rajzolja be először a hibákat. Én nem lehetek elnéző lefelé, és kicsi-paciszó fölfelé. Ha rajta a kézjegyem a kimenő munkán, az biztos, nem hibás. Bennem megbíznak. Aláírásom garancia. Erre büszke vagyok. Ebből nem is engedek. Látja, kicsi híja, hogy ez a rendszer tök ellenségévé nem tett. Nagyon kicsi híja. Csak pár hónap kellett volna, és egész életemben szidója leszek ennek a rendszernek, kétkézi munkás létemre, amelynek tulajdonképpen alapja a mindenkori munka. Ha egy évvel később dob a sorsom az üzembe, talán most ülök, vagy nem is élek. Mert 56-ban, 55-ös mentalitással és jogos sérelmmel boldonságot csináltam volna. Vak voltam a dühtől. Most, hát elmondtam már. Abszolút nyugalom csak a temetőben létezik. Itt is vannak összezőrrenések. A lazább, tünnyább emberekkel naponta meg-megzőrrenünk. Mert mondom, én hanyagságot nem tűrök el. Végeredményben ezért kellünk a külföldieknek is. Nem? Nem azért, mert a belgák büszkélkedni akarnának a csongrádi bútorgyár termékeivel. Kitapasztalták, hogy jó munkát kapnak. És hát nem is drágán. Ez bizonyos. A kereskedők megtollasodnak rajtunk. Itt nálunk még olcsó a munkaerő. De kénytelenek vagyunk a dollárért olcsók lenni. Kell a dollár. Hogy a másik oldalon jelentkező igényeket is ki tudjuk elégíteni. Hogy hetven dollárokat tudjunk adni annak, aki külföldre készül. Megzőrrennek a felsőbbsséggel is néha. Mert az is az én dolgom, hogy embereim hátrányos helyzetbe ne kerüljenek. Aztán van a huszonöt ember között komolytalanabb, aki velem vitázik, ha nem veszem át az elfuserált munkát. Dühösködik, szitkozódik. Hogy az is munka, amit én csinálok? Csak parancsolgatok. Meg tudja tenni mindenki. De mondom, te paraszt voltál, mikor édesapád egész napi ugarolás után hazament, s arról panaszkodott, hogy elfáradt, miért nem mondtad neki, hogy hazudik. Mitől fáradt el? Csak a gyöpiút tartotta. A lovak dolgoztak! Sok ember nem tudja, hogy a művezető is elfárad. Így van. Néha azt gondolom, hogy az a rendszer, amelyiknek már majdnem nekimentem, most az én védelmemben van. Védem a minőséget, az érdekeit. És a fiam se akárki.

(Folytatjuk.)

TÓTH BÉLA